

Politik rentas kaum di Malaysia: Bersediakan kita?

Mohd Zamirul Bin Mohd Dzaki

KDU Penang University College, Malaysia.

Email of corresponding author: mohd.zamirul@kdupg.edu.my

Abstrak

Persekitaran politik di Malaysia sering ditandai dengan isu perkauman atau dengan kata lain pihak-pihak atau parti-parti politik sering menggunakan isu berteraskan kaum sebagai medan untuk mereka mendapatkan sokongan. Namun sejak kebelakangan ini dilihat terdapat sedikit perubahan bilamana terdapat rakyat terutamanya golongan kelas menengah mula menolak isu perkauman dalam menentukan pilihan politik mereka. Namun dalam masa yang sama juga dapat dilihat pada kawasan-kawasan tertentu percaturan politik masih lagi terikat kuat dengan isu berteraskan kaum yang dibawa oleh sesuatu parti politik. Justeru itu adalah menjadi tujuan penulisan artikel ini untuk menganalisis sejauh mana isu yang berteraskan kaum yang dibawa oleh parti-parti politik memainkan peranan penting dalam menyumbang kemenangan mereka. Kajian artikel ini akan melihat berdasarkan kepada keputusan Pilihan Raya Umum ke-13 yang mana menyaksikan keputusan yang agak signifikan dalam politik Malaysia. Bagi pihak pembangkang mereka mengatakan bahawa keputusan PRU-13 adalah menunjukkan bahawa rakyat di Malaysia pada hari ini telah menolak politik yang berteraskan kepada kaum sebaliknya memilih politik yang mengutamakan isu-isu sejagat seperti demokrasi, keadilan sosial, ekonomi dan sebagainya. Sebaliknya bagi pihak Barisan Nasional mereka melihat keputusan PRU-13 yang lepas adalah suatu bentuk “tsunami cina” yang menunjukkan penolakan secara besar-besaran kaum Cina terhadap Barisan Nasional (BN). Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dengan melakukan kajian perpustakaan dan menemubual pemimpin-pemimpin politik daripada pihak kerajaan dan pembangkang. Hasil kajian tersebut telah dirumuskan bagi menjawab situasi politik rentas kaum di Malaysia pada hari ini. Dari apa yang diperhatikan isu kaum masih lagi memainkan peranan penting dalam percaturan politik Malaysia. Parti-parti politik tidak boleh mengelak dari mengambil kira isu berkenaan kaum dalam memutuskan tindakan politik mereka.

Kata kunci: Kaum; Parti Politik; Pembangkang;

Pengenalan

Semenjak Malaysia mencapai kemerdekaan percaturan politik di Malaysia dilihat terikat kuat dengan sentimen kaum. Ini memandangkan Malaysia adalah sebuah negara yang berbilang kaum dan ianya membuatkan persekitaran politik Malaysia itu tidak boleh lari dari ikatan perkauman. Dalam konteks parti politik pula kebanyakan mereka berdiri atas teras kaum tertentu. Barisan Nasional (BN) walaupun mengamalkan konsep perkongsian kuasa tetapi parti-parti komponen utamanya adalah parti yang berteraskan kaum iaitu United Malays National Organisation (UMNO) parti yang memperjuangkan nasib kaum Melayu, Malayan Chinese Association (MCA) memperjuangkan nasib kaum Cina dan Malayan Indian Congress (MIC) yang memperjuangkan kaum India. Bagi parti pembangkang pula mereka tetap tidak boleh menafikan bahawa isu kaum juga adalah penting dalam survival politik mereka. Parti Islam seMalaysia (PAS) walaupun mereka menekankan Islam sebagai matlamat parti mereka tetapi jelas kelihatan PAS merupakan parti yang didominasi oleh kaum Melayu dan sokongan Melayu amat penting dalam perjalanan politik mereka. Begitu dengan Parti Tindakan Demokratik (DAP). Walaupun DAP sering mendakwa bahawa mereka adalah parti pelbagai kaum tetapi keadaan semasa jelas menunjukkan bahawa DAP itu adalah sebuah parti yang didominasi oleh kaum Cina dan sokongan masyarakat Cina amat penting bagi DAP. Cuma Parti Keadilan Rakyat (PKR) yang menunjukkan wajah berbilang kaum dalam parti mereka tetapi berdasarkan beberapa kajian

menunjukkan PKR merupakan parti yang dekat pada kaum Melayu. Ramai pihak masih meragui kemampuan PKR untuk mengekalkan sokongan daripada kaum Melayu sekiranya pemimpin utama parti itu adalah bukan dari kaum Melayu. Berdasarkan fenomena ini membuatkan parti-parti politik di Malaysia pada hari ini terpaksa meletakkan keutamaan kepada isu kaum dalam menentukan hala tujuan politik mereka. Mereka boleh melaungkan bahawa dasar perjuangan parti mereka adalah bukan berteraskan namun pada akhir percaturan mereka tetap akan kembali kepada isu kaum ini semula. Namun sejak akhir-akhir ini banyak pihak mendakwa bahawa isu kaum sudah tidak lagi relevan dalam kancah politik Malaysia. Perkara ini menjadi perdebatan antara beberapa pengkaji politik, pemimpin-pemimpin politik dan rakyat sendiri.

Permasalahan dan Objektif

Di Malaysia terutamanya selepas PRU-13 beberapa kajian menunjukkan yang gaya politik pengundi-pengundi di Malaysia telah berubah. Perubahan yang dimaksudkan ini adalah gaya politik dan perilaku politik yang merentasi isu kaum di Malaysia. Adakah dakwaan yang mengatakan rakyat Malaysia telah menolak isu-isu perkauman dalam percaturan politik mereka benar-benar wujud di Malaysia hari ini? Berdasarkan apa yang diperhatikan parti-parti politik di Malaysia sememangnya berdiri atas kapasiti kaum. Walaupun ada parti yang mendakwa mereka adalah parti yang terdiri dari pelbagai kaum namun dominasi sesuatu kaum masih jelas kelihatan. Namun pola-pola kajian menunjukkan wujudnya penolakan terhadap isu perkauman tersebut. Berdasarkan kepada perkara ini sudah pastilah wujud faktor yang menyebabkan ianya berlaku. Apakah faktor yang mampu mengubah budaya politik rakyat Malaysia tersebut? Ini kerana umum mengetahui semenjak mencapai kemerdekaan sememangnya isu Melayu dan bukan Melayu adalah isu utama yang menjadi indikator dalam percaturan politik Malaysia. Kemampuan budaya politik rentas kaum ini untuk bertahan juga menjadi persoalan kepada banyak pihak baik kepada pengkaji politik dan pemimpin politik sendiri. Berdasarkan pemerhatian isu-isu perkauman dilihat semakin mengambil tempat semula dalam sistem sosial di Malaysia. Beberapa isu yang timbul akan cuba dikaitkan dengan isu perkauman dan memungkinkan perkara ini akan mempengaruhi gaya dan corak politik Malaysia pada masa yang akan datang.

- i. Menganalisis perubahan politik Malaysia yang dikatakan tidak lagi terikat dengan perkauman.
- ii. Mengenalpasti faktor yang membuatkan rakyat Malaysia mula menolak isu kaum dalam tindakan politik mereka.
- iii. Mengkaji kemampuan politik rentas kaum ini untuk bertahan dalam kancah politik di Malaysia.

Politik Malaysia pasca Pilihan Raya Umum (PRU) ke-13

Berdasarkan kepada keputusan PRU ke-13 tahun 2013 memperlihatkan bahawa rakyat Malaysia seakan telah menolak politik yang berasaskan kaum. Dalam beberapa keputusan menunjukkan pengundi pada PRU ke-13 tidak lagi mengundi calon yang mempunyai persamaan kaum dengan mereka. Sesetengah parti politik pula terutamanya parti pembangkang, telah berani meletakkan calon dari kaum yang bukan merupakan majoriti di sesetengah kawasan pilihan raya. Lebih memeranjatkan calon tersebut berjaya mendapatkan undi majoriti dalam kawasan tersebut. Situasi ini jarang berlaku pada era 1990-an. Boleh dikatakan agak mustahil untuk calon dari kaum Melayu menang di kawasan yang majoritinya kaum Cina dan begitu juga sebaliknya. Siti Zanariah dan Ahmad Nizar (2013) dalam kajian politik Selangor dalam PRU 2013 mendapati BN tewas di kawasan bandar sama ada majoriti etnik Melayu, Cina dan juga India seterusnya mendapat sokongan penuh daripada pengundi golongan pertengahan. Ini menunjukkan pengundi sudah mula menolak politik perkauman dalam BN dan

mula menerima politik merentas kaum yang diperjuangkan Pakatan Rakyat pada waktu itu.

Wong (2014) dalam kajian PRU 2013 di kawasan Parlimen Pandan, Selangor mendapati senario keputusan PRU-13 di Parlimen Pandan menunjukkan berlakunya dinamikan baru politik bandar di negara ini. Ini kerana majoriti ketiga-tiga etnik (Melayu, Cina dan India) menolak calon MCA/BN daripada etnik Cina termasuk etnik Cina sendiri disebabkan isu nasional yang lebih menarik perhatian mereka. Begitu juga dalam keputusan PRU-13 di Parlimen Bukit Bendera, Zairil Khir Johari calon Melayu dari DAP menang dengan majoriti cukup besar mengalahkan calon berbangsa Cina dari parti GERAKAN/BN walaupun kawasan parlimen tersebut mempunyai 73.8% Cina, 14.0% Melayu dan 11.1% India. Dalam kajian (Junaidi Awang Besar, Mohd Fuad Mat Jali dan Mohd Faiz Mohd Zain, 2012) pada pilihan raya kecil (PRK) di DUN Tenang, Johor menunjukkan keputusan PRK bagi kawasan-kawasan daerah mengundi dalam DUN Tenang yang majoritinya pengundi etnik Cina memihak kepada parti pembangkang iaitu PAS namun kawasan majoriti Melayu terus didominasi UMNO/BN.

Sokongan pengundi kaum Cina kepada parti pembangkang adalah kerana mereka percaya bahawa Pakatan Rakyat dapat menjadi kerajaan alternatif di peringkat negeri dan pusat bagi memperjuangkan hak mereka, memberikan keadilan sosial, ekonomi dan politik yang menyeluruh tanpa mementingkan sesuatu kaum sahaja. Mohd Fuad, et al. (2014) dalam kajian *realignment* politik Cina dalam PRU 2013 mendapati bahawa kegagalan BN memperoleh undi etnik Cina pada PRU 13 juga telah menjadi pengajaran bagi BN untuk membetulkan keadaan dari segi kepimpinan, isu-isu, dasar, institusi, janji dan sebagainya. Dalam kajian (Junaidi Awang Besar, Rosmadi Fauzi dan Amer Saifude Ghazali, 2015) terhadap politik etnik di Kuala Lumpur pasca PRU 2013 mendapati ketiga-tiga etnik Melayu, Cina dan India menyatakan mereka memilih calon yang jujur dan amanah serta mesra rakyat serta menyokong parti yang dapat memacu pembangunan dan membasmi kemiskinan. Responden terutamanya etnik Cina lebih kritis terhadap isu-isu nasional seperti isu ekonomi, sosial dan politik. Seterusnya responden Melayu dan India yang berpendapatan rendah menyokong BN berbanding responden Cina yang menyokong parti-parti dalam Pakatan Rakyat dalam PRU-13 yang lalu.

Faktor yang mendorong kepada fenomena ini

Kajian Junaidi, et al. (2014) terhadap persepsi politik dalam PRU-13 mendapati konsep tingkah laku seseorang sebagai pengundi boleh berubah mengikut pandangan dan fikiran terhadap beberapa perkara. Pembentukan tingkahlaku pengundi adalah bermula daripada perbuatan atau pandangan terhadap sesuatu pendapat. Menurut Johnston (1979) menyatakan berlakunya interaksi pengundi dengan persekitaran yang boleh mempengaruhi tingkahlaku pengundi. Menurut Ribicoff dan Newman (1973) menyatakan bahawa kadang-kadang sekumpulan pengundi pada satu-satu masa akan mengubah kesetiaan mereka terhadap parti disebabkan oleh peristiwa-peristiwa yang berlaku atau tindakan-tindakan pemimpin parti. Keadaan seperti ini telah berlaku di Malaysia, apabila tindakan memecat Anwar Ibrahim sebagai Timbalan Perdana Menteri. Hasil dan kesan daripada tindakan itu menyebabkan ahli BN telah berpecah dan seterusnya mengubah kesetiaan mereka terhadap BN dengan menubuhkan Parti KeAdilan Nasional/PKN kini dikenali PKR sebagai wadah perjuangan mereka yang baru.

Corak pengundian di seluruh negara sebenarnya telah banyak berubah kerana banyak dipengaruhi oleh senario yang berlaku di persekitaran sosial, ekonomi dan politik (Ahmad Zaharuddin Sani dan Aminuddin, 2014). Perkembangan teknologi maklumat yang memudahkan rakyat mendapat sumber berita dengan cepat dan kurang kawalan membuatkan tingkah laku politik rakyat Malaysia semakin berubah. Ini ditambah dengan peningkatan rakyat yang mendapat pendidikan tinggi membuatkan penilaian rakyat Malaysia terhadap sesuatu isu tidak lagi bersandarkan kepada isu kaum. Isu-isu seperti hak asasi, keadilan undang-undang dan kecekapan kerajaan dalam menjalankan pentadbiran menjadi indikator kepada penilaian rakyat Malaysia.

Situasi dunia yang semakin global juga membuat rakyat pada hari ini sudah mula bijak untuk membandingkan antara Malaysia dan negara luar. Situasi ini kurang berlaku pada era-era sekitar 1980-an dan 1990-an yang mana pada waktu itu rakyat Malaysia hanya melihat perkembangan Malaysia secara dalaman. Hari ini dengan kemajuan teknologi komunikasi dan perhubungan rakyat Malaysia dapat memantau perkembangan negara-negara luar seperti Singapura, Korea dan beberapa negara lain yang dahulunya setaraf dan ada yang lebih rendah daripada Malaysia, yang hari ini telah menjadi sebuah negara yang maju dan jauh lebih hebat perkembangan ekonominya berbanding Malaysia. Mereka akan mula membandingkan Malaysia dengan negara-negara tersebut dan perkara ini membuatkan rakyat pada hari ini menjadi lebih kritikal dalam membuat penilaian politik hingga membawa kepada politik rentas kaum.

Kemajuan ekonomi sekitar tahun 1990-an dan kewujudan kawasan-kawasan bandar di Malaysia juga telah merubah gaya dan tingkah laku masyarakat dalam isu berkenaan politik pada hari ini. Kawasan-kawasan bandar ini ramai dihuni oleh generasi muda. Generasi muda di kawasan-kawasan bandar ini rata-ratanya mempunyai pendidikan sekurang-kurangnya peringkat diploma. Perkara ini sedikit sebanyak membuatkan gaya berfikir dan tingkah laku mereka dalam politik juga berbeza dengan generasi muda di luar bandar. Rata-rata generasi muda mahukan kehidupan yang selesa, kemudahan awam yang baik dan peluang pekerjaan yang selesa. Isu-isu yang dimainkan oleh parti-parti pembangkang seperti beban hutang PTPTN, peluang pekerjaan dan kadar gaji yang rendah menjadikan isu-isu tersebut dekat dengan generasi muda. Semua isu yang dimainkan tadi merupakan isu yang menyelubungi generasi muda daripada semua kaum baik Melayu, Cina dan India. Perkara ini membuatkan keputusan dalam gaya pengundian politik generasi muda ini tidak lagi terikat dengan isu-isu kaum. Golongan muda ini mahukan kehidupan yang lebih harmoni dan sejahtera dengan memberi tumpuan kepada keselesaan perkhidmatan, pekerjaan yang baik, kemudahan awam, tempat tinggal dan juga harga barangan yang berpatutan. Secara keseluruhannya, keadaan politik negara menunjukkan satu transformasi. Rakyat semakin sedar akan hak mereka sendiri pernyataan ini disokong oleh Rosmadi (2013). Bagi Junaidi, et al. (2012) yang menjalankan kajian berkenaan persepsi belia terhadap politik mendapati belia ataupun golongan muda inginkan pemimpin yang jujur dan bertanggungjawab mewakili rakyat dengan mementingkan keperluan dan kehendak rakyat tanpa mementingkan diri sendiri dalam membuat sesuatu keputusan.

Kemampuan politik rentas kaum untuk bertahan

Melihat kepada suasana politik Malaysia pada hari terdapat beberapa pengkaji yang mula mengatakan bahawa politik berteraskan kaum akan mula mengambil tempat semula dalam perjalanan politik Malaysia. Muhamad Takiyuddin Ismail dan Sity Daud (2016) dalam kajian terbaru mereka mendapati bibit-bibit pembalikan gaya politik Malaysia kepada politik lama semakin kelihatan. Politik lama yang dimaksudkan oleh pengkaji ini adalah politik yang berlegar dalam isu perkauman dalam mendapatkan sokongan pengundi. Parti-parti politik khususnya pembangkang dilihat semakin bermasalah menguruskan hal-hal berkenaan parti mereka. Apa yang jelas kegagalan menguruskan perbezaan ideologi dalam Pakatan Rakyat terutamanya antara DAP dan PAS telah membuatkan budaya politik Malaysia akan berpatah balik kepada era sebelum PRU-13.

Apabila wujudnya pergeseran antara PAS dan DAP berkenaan isu ideologi ianya membuka jalan kepada isu perkauman mengambil tempat. Bermula dari isu agama iaitu penolakan DAP terhadap sistem hudud dan negara Islam yang diperjuangkan PAS ianya mengheret isu kaum antara Melayu dan bukan Melayu untuk turut sama bergelumang dalam pergolakan ini. Ianya pasti akan mempengaruhi corak pengundian dalam PRU yang akan datang. Seorang pemimpin parti Amanah Negara iaitu Faiz Fadzil dalam temubualnya bersama Sinar Harian pada tahun mengatakan PAS sudah mula memainkan isu perkauman dengan menyerang parti Amanah Negara dan DAP dengan melalui propaganda chauvinis. Tindakan sebegini

memperlihatkan bahawa politik rentas kaum seakan belum benar-benar wujud dalam politik Malaysia. Boleh juga dikatakan parti-parti politik terutamanya parti pembangkang hanya berpura-pura menolak politik perkauman sebaliknya mereka akan kembali kepada politik perkauman sekiranya tindakan itu boleh membawa keuntungan kepada mereka.

Kehilangan beberapa tokoh penting pembangkang juga membuatkan arah tuju politik kembali melihat kepada isu yang berteraskan kaum. Anwar Ibrahim yang menjadi pemimpin Pakatan Rakyat sebelum ini dilihat sebagai pemimpin untuk semua kaum bagi penyokong-penyokong pembangkang. Walaupun Anwar Ibrahim seorang yang berbangsa Melayu, namun beliau tidak dilihat hanya semata-mata pemimpin Melayu. Terdapat ramai anak muda Cina dan India begitu mengagumi beliau. Pemenjaraan Anwar Ibrahim pada Februari 2015 membuatkan parti pembangkang kehilangan ikon penyatuan mereka. Begitu juga dengan kematian tokoh terkenal PAS iaitu Nik Aziz Nik Mat juga pada tahun 2015 yang memberi kesan kepada budaya politik rentas kaum di Malaysia. Ketokohan Nik Aziz Nik Mat memang disegani oleh semua kaum. Gaya kepimpinan beliau telah membuatkan pengundi-pengundi Cina dan India tidak lagi takut untuk mengundi calon-calon Melayu dari PAS. Ketokohan Nik Aziz ini diakui sendiri oleh pemimpin BN iaitu Datuk Seri Panglima Salleh Said Keruak (2015) yang dalam catatan blognya menyatakan Malaysia tidak akan mempunyai masalah perkauman sekiranya mempunyai ramai pemimpin seperti Nik Aziz Nik Mat.

Dalam satu lagi aspek perubahan corak pengundian ini hanya dilihat berlaku pada kaum bukan Melayu. Dalam sesetengah kajian menunjukkan corak pengundian kaum Melayu terutamanya di kawasan-kawasan luar bandar masih lagi mengambil kira aspek kaum dalam menentukan sokongan mereka. Politik kaum di Malaysia berkait rapat dengan pola taburan penduduknya. Keadaan ini dapat diperhatikan dengan jelas khususnya di negeri Selangor. Berdasarkan kajian Junaidi et al. (2015) terhadap pola politik kaum di Melayu mendapati etnik Melayu majoritinya berada di kawasan pinggir bandar dan kawasan luar bandar, terutamanya di perkampungan tradisional seperti di daerah Kuala Selangor dan Sabak Bernam. Etnik Cina pula banyak yang mendiami kawasan bandar, khususnya di Lembah Klang. Sementara etnik India masih lagi berkonsentrasi di beberapa kawasan tertentu dalam daerah Sepang, Klang, Kuala Langat dan Hulu Selangor yang pada suatu masa terkenal dengan kawasan pertanian ladang. Pembahagian etnik mengikut kawasan dan aktiviti ekonomi ini boleh dikaitkan dengan faktor sejarah lampau. Dasar pecah dan perintah yang telah diamalkan oleh pentadbir British semasa memerintah Tanah Melayu telah meninggalkan kesan yang besar kepada corak taburan penduduk dan perkembangan masyarakat sehinggalah kini. Perbezaan penempatan akan mempengaruhi gaya pemikiran dan penilaian terhadap isu-isu politik. Kaum Melayu di kawasan-kawasan luar bandar lebih mementingkan isu berkenaan nasib dan kedudukan mereka sebagai kaum bumiputera. Isu-isu nasional seperti rasuah, hak asasi, cukai dan sebagai agak jauh dengan mereka.

Rumusan

Apa yang boleh dirumuskan politik rentas kaum memang wujud di Malaysia terutamanya pada pasca PRU-13. Rata-rata pengundi terutamanya pengundi muda yang tinggal di kawasan-kawasan bandar tidak lagi melihat aspek kaum sebagai isu penting dalam membuat pilihan politik mereka. Bagi mereka sesiapa sahaja tidak kira apa kaum sekalipun selagi boleh membawa sesuatu yang terbaik untuk mereka, mereka akan menyokongnya. Ini bermaksud golongan muda tidak mahu terikat kepada isu kaum dan juga parti politik. Sekiranya BN boleh membuktikan yang mereka mampu menjuarai isu-isu rakyat serta mampu membuktikan urus tadbir yang baik dalam menguruskan negara potensi untuk BN mendapat kemenangan dua pertiga dalam pilihan raya akan datang tetap ada. Bagi golongan dewasa dan tua tindakan mereka untuk tidak mengambil kira soal kaum dalam menyatakan sokongan politik adalah disebabkan mahu menunjukkan protes mereka kepada BN. Kaum Cina misalnya mereka tidak

mahu mengundi calon-calon dari MCA dan Gerakan kerana mereka mahu menghantar isyarat kepada MCA dan Gerakan agar tidak terlalu tunduk kepada penguasaan Umno dalam BN. Tidak mustahil kaum Cina dan India akan kembali menyokong calon MCA, Gerakan atau MIC sekiranya parti-parti komponen BN ini dapat menunjukkan yang mereka bukanlah parti kelas kedua dalam gabungan BN. Ini kerana kaum bukan Melayu akan membuat keputusan politik mereka berdasarkan kepada pihak mana yang mampu memberikan khidmat yang terbaik seperti dalam sektor ekonomi, pendidikan dan lain-lain kebajikan mereka. Ini dapat dibuktikan jika kita melihat kembali sokongan bukan Melayu pada era 1990-an yang begitu kuat kepada BN waktu itu. Pada sekitar 1990-an iaitu sebelum negara dilanda krisis kewangan Asia tahun 1998 pertumbuhan ekonomi Malaysia berada dalam keadaan cukup baik. Sokongan kaum bukan Melayu terutamanya kaum Cina pada BN pada waktu itu sangat memberangsangkan.

Bagi corak pengundian kaum Melayu, mereka lebih mementingkan isu-isu berkenaan hak istimewa orang Melayu dan kedudukan agama Islam dalam membuat keputusan politik. Atas faktor itulah pengundi Melayu terutamanya dari kawasan luar bandar masih agak keberatan untuk mengundi calon-calon bukan Melayu dari parti pembangkang. Perkara ini semua menunjukkan politik rentas kaum yang wujud di Malaysia pada hari ini walaupun sudah wujud tetapi ianya masih bukan bersifat seratus peratus atau matang. Ditambah dengan beberapa kejadian dan tindakan sesetengah pihak seperti pergaduhan di Low Plaza tahun 2015, tindakan kumpulan Baju Merah dan beberapa insiden berunsur perkauman lain membuatkan kaum-kaum di Malaysia mula berfikir dua kali untuk merentasi sempadan kaum dalam urusan dan keputusan politik. Tetapi ini bukan bermaksud rakyat di Malaysia tegar dengan semangat perkauman dan membenci kaum lain, tetapi situasi semasa membuatkan setiap kaum akan merasakan lebih selamat dan selesa untuk berada dalam kumpulan kaum yang sama. Oleh itu kematangan rakyat dan pemimpin dari semua parti politik amat dituntut jika mahu melihat politik rentas kaum ini benar-benar wujud di Malaysia.

Rujukan

- Ahmad Zaharuddin Sani Ahmad Sabri dan Aminuddin Omar., 2014. Demokrasi dan pilihan raya di Malaysia. In: Abdul Rahman Abdul Aziz, Ahmad Zaharuddin Sani Ahmad Sabri, Muhamed Nor Azman Nordin. *Demokrasi di Malaysia*. Institut Terjemahan dan Buku Malaysia: Kuala Lumpur.
- Datuk Seri Panglima Salleh Said Keruak., 2015. Nik Aziz Nik Mat: *the passing of a great man*, [blog] 13 Februari 2015. Dicapai daripada <https://sskeruak.blogspot.my/2015/02/nik-aziz-nik-mat-passing-of-great-man.html?m=1>. [Diakses pada 22 September 2017]
- Johnston, R. J., 1979. *Political electoral and spatial system*: Oxford, UK: Oxford University Press.
- Junaidi Awang Besar, Mohd Fuad Mat Jali dan Mohd Faiz Mohd Zain. (2012). Analisis pola pengundian etnik Cina dalam Pilihan Raya Kecil Kawasan Dewan Undangan Negeri (DUN) Tenang, Johor. *Geografia Online: Malaysia Journal of Society and Space*, 8(5), pp. 39-50.
- Junaidi Awang Besar, Muhammad Hazim Abdul Ghani, Mohd Fuad Mat Jali dan Novel Lyndon. (2015). Pola politik kaum dalam Pilihan Raya Umum Malaysia Ke-13: Kajian kes Negeri Selangor. *Geografia Online: Malaysian Journal of Society and Space*, 11 issue 9, pp. 99-111.
- Junaidi Awang Besar, Rosmadi Fauzi dan Amer Saifude Ghazali. (2015). Politik etnik di Kuala Lumpur: Kajian tanggapan pengundi dalam kalangan penghuni Program Perumahan Rakyat (PPR) pasca Pilihan Raya Umum 2013. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 11(7), pp. 33-44.
- Junaidi Awang Besar, Rosmadi Fauzi, Amer Saifude Ghazali dan Muhammad Hazim Abdul Ghani. (2014). Persepsi politik dalam Pilihan Raya Umum 2013: Kajian kes di Wilayah

- Persekutuan Kuala Lumpur. *Journal of Social Science and Humanities*, Vol. 9, No. 2, pp. 135-161.
- Junaidi Awang Besar, Mohd Fuad Mat Jali, Yahaya Ibrahim, Khaidzir Ismail, Abdul Halim Sidek, Noor Aziah Mohd Awal. (2012). Persepsi belia terhadap isu politik dan dasar kerajaan Malaysia. *Malaysian Journal of Youth Studies*, Vol. 7, pp. 136 to 156.
- Rosmadi Fauzi. 2013. *Pilihan raya: Ruang dan Masa*. Dlm. Harian Metro, 28 Februari.
- Ribicoff, A. & Newman, J.O. 1973., *Politik Cara Amerika*: Terj. Taib Ahmad. Kuala Lumpur: Penerbit Utusan Melayu Berhad.
- Siti Zanariah Ahmad Ishak dan Ahmad Nizar Yaakub., 2013. The failure of Barisan Nasional to gaininroads back to Selangor in the 13th GE, *Second International Conference on Elections and Democracy in Malaysia 2013*. Fakulti Sains Sosial, Universiti Malaysia Sarawak, 6-7 November. Kota Samarahan: Sarawak.
- Mohd Fuad Mat Jali, Junaidi Awang Besar, Novel Lyndon dan Mohd Faidz Mohd Zain. (2014). 'Realignment' pengundi Cina dalam PRU ke-13, 2013. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space* 10, pp. 54-64.
- Wong Pui Yi., 2014. Pandan, Selangor: New electoral dynamics in urban Malaysia. In: Weiss ML (ed). *Electoral dynamics in Malaysia: Finding from the grassroots*. Strategic Information and Research Development Centre, Petaling Jaya. Ch.8.